

POZNOBRONASTODOBNI JEZIČASTOROČAJNI SRP IZ VELIKEGA BUKOVCA

LATE BRONZE AGE SICKLE FROM VELIKI BUKOVEC

Mag. sc. Primož Pavlin

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU

Novi trg 2

SI-1000 Ljubljana

Republika Slovenija

primoz.pavlin@zrc-sazu.si

Primljeno / Received: 1. 4. 2006.

Prihvačeno / Accepted: 20. 4. 2006.

Rad ima dvije pozitivne recenzije.

UDK/UDC 572.781 (497.5)

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

IZVLEČEK

V članku je obravnavan srp, ki so ga našli pri kopanju peska ob Dravi pri Velikem Bukovcu. Na podlagi analogij je datiran v mlajšo žarnogrobiščno dobo (Ha B1) oz. v depojski horizont Hajdúböszörmény (Miljana). Koncentracija depojev s podobnimi srpi kaže na njihov izvor v srednjem Potisju.

Ključne besede: Hrvaška, Podravina, Drava, pozna bronasta doba, mlajša žarnogrobiščna doba, srp

Key words: Croatia, river Drava, Late Bronze Age, Urnfield culture, sickle

NAJDIŠČNE OKOLIŠČINE IN OPIS

Pri kopanju peska ob Dravi pri Velikem Bukovcu, so neznanega leta našli bronast jezičastoročajni srp. Leta 1999 ga je Gradske-mu muzeju v Varaždinu poklonil Krešo Filippec. V zbirko Arheološkega oddelka GMV je bil uveden pod inv. št. A 6520.

Srp (*sl. I: 1a, 1b*) je ohranjen praktično v celoti. Ulit je bil v dvodelnem kalupu, mesto ulivanja je na izrastku. Na ročaju ima tri rebra. Notranje (levo) in srednje ročajno rebro tekoče preideta v rezilni rebri, ki tečeta vzporedno s hrbtnim rebrom. Pred konico srpa zavijeta v hrbtno rebro. Srednje ročajno rebro je nad trikotno izrezano osnovo ročaja razcepljeno. Zunanje (desno) ročajno rebro tekoče preide v hrbtno rebro. Notranje in zunanje rebro, ki sta širši in višji od srednjega rebra, sta okrašeni s poševnimi zarezi; prav tako tudi začetek hrbtnega rebra nad izrastkom. Dolžina (pravokotnica od konice do zunanega rebra): 16

CIRCUMSTANCES OF THE FIND AND DESCRIPTION

A bronze sickle with tongue-shaped handle was found while digging for sand at river Drava near Veliki Bukovec some unknown year. Krešo Filippec donated it to the »Gradski muzej« (City Museum) in Varaždin, Croatia in 1999. It carries the inventory number A 6520 in the Department of Archaeology at GMV.

The sickle (*fig. I: 1a, 1b*) is almost entirely preserved. It was cast in a two-part mould; the casting hole was positioned on the outgrowth. Three ribs are on the handle. The inner (left) and central handle rib stem into blade ribs that run parallel to the back rib. They curve into the back rib just before the tip of the sickle. The central handle rib splits in two above the triangularly cut out handle base. The outer (right) handle rib forms into the back rib. The inner and outer ribs, which are wider and higher than the central rib, are decorated with slanting inci-

cm; višina (pravokotnica od osnove ročaja do vrha hrbta): 10,3 cm; širina ročaja: 2,4 cm; teža 97 g.

ČASOVNA OPREDELITEV

Najboljše primerjave za srp iz Velikega Bukovca najdemo v depojih Bingula-Divoš¹ (*sl. I: 2*), Špálnaca II² (*sl. I: 3*) in Nádudvar-Halomzug³ (*sl. I: 4*).

Zelo blizu navedenim primerkom sta tudi srpa iz depojev Polgár-Folyás-Szilmeg⁴ (*sl. I: 5*) in Tiszakarád II⁵ (*sl. I: 6*). Oba imata na ročaju še poševna rebra, ki pri prvem tvorijo okras smrekove vejice, pri drugem pa črko X. Poleg poteka rezilnih in hrbtnih reber sta vsem srpom skupna še trikotno izrezana osnova ročaja in mesto ulivanja, ki je na izrastku.

Depo Bingula-Divoš je datiran v fazo oz. horizont II,⁶ depo Špálnaca II v sočasno stopnjo Suseni (Ha A1).⁷ Depoji Nádudvar-Halomzug, Polgár-Folyás-Szilmeg in Tiszakarád II so mlajši, datirani so v horizont Hajdúböszörmény (Ha B1).⁸

Srpa iz starejših depojev sta večja od srpov iz mlajših. Njuni višini sta 12,4 in 12,6 cm, širini ročajev pa 3 in 2,6 cm. Višina srpov iz mlajših depojev se giblje med 7,8 in 10 cm, širina ročaja

sions; the beginning part of the back rib has the same decoration above the outgrowth. The length (perpendicular from the tip to the outer rib) measures 16 cm; the height (perpendicular from the handle base to the top of the back) measures 10.3 cm; the width of the handle measures 2.4 cm; the weight is 97 g.

CHRONOLOGICAL CLASSIFICATION

The best analogies for the sickle from Veliki Bukovec are found in the hoards from Bingula-Divoš¹ (*fig. 1: 2*), Špálnaca II² (*fig. 1: 3*) and Nádudvar-Halomzug³ (*fig. 1: 4*).

The two sickles from the Polgár-Folyás-Szilmeg⁴ (*fig. 1: 5*) and Tiszakarád II⁵ (*fig. 1: 6*) hoards are also very similar to the above-mentioned examples. Both have additional slanted ribs on their handle; they form a pine branch decoration on the former example and the letter X on the latter. In addition to the course of the blade and back ribs, all sickles share a triangularly cut out handle base in common, as well as a casting point positioned on the outgrowth.

The Bingula-Divoš hoard dates to the phase or horizon II,⁶ while the Špálnaca II hoard dates to the contemporary Suseni level (Ha A1).⁷ The Nádudvar-Halomzug, Polgár-Folyás-Szilmeg and Tiszakarád II hoards are younger and they are attributed to the Hajdúböszörmény horizon (Ha B1).⁸

The two sickles from the earlier hoards are larger than those that were found in the later hoards. Their heights are 12.4 and 12.6 cm; the widths of the handles measure 3 and 2.6 cm. The heights of the sickles from the later hoards range

¹ Vinski Gasparini 1973, 177, t. 84-87.

² Petrescu-Dîmbovița 1978, 127 ss, t. 140B-158; Zsigmond 1888, 10 ss, t. 1-6.

³ Mozsolics 2000, 57 ss, t. 56-60.

⁴ Mozsolics 1967, U 16; Mozsolics 2000, 66, t. 74, 75.

⁵ Mozsolics 2000, 85, t. 108.

⁶ Vinski Gasparini 1973, 177; Garašanin 1983, 694.

⁷ Petrescu-Dîmbovița 1978, 127 ss.

⁸ Mozsolics 2000, 57 ss, 66, 85.

¹ Vinski Gasparini 1973, 177, t. 84-87.

² Petrescu-Dîmbovița 1978, 127 ss, t. 140B-158; Zsigmond 1888, 10 ss, t. 1-6.

³ Mozsolics 2000, 57 ss, t. 56-60.

⁴ Mozsolics 1967, U 16; Mozsolics 2000, 66, t. 74, 75.

⁵ Mozsolics 2000, 85, t. 108.

⁶ Vinski Gasparini 1973, 177; Garašanin 1983, 694.

⁷ Petrescu-Dîmbovița 1978, 127 ss.

⁸ Mozsolics 2000, 57 ss, 66, 85.

med 1,8 in 2,3 cm. Po dimenzijah je torej srp iz Velikega Bukovca bližje mlajšim primerkom. Podatek o teži je znan samo za srp iz depoja Bingula-Divoš - 219 g;⁹ torej je več kot dvakrat težji od srpa iz Velikega Bukovca (97 g).

Enak potek ročajnih in hrbtnih reber, nizko razcepljeno srednje rebro ter mesto ulivanja na izrastku so tudi na srpu iz depoja Márok¹⁰ (sl. 1: 7), ki pa ima vbočeno osnovo ročaja. Na srpih iz depojev Uioara de Sus¹¹ (sl. 1: 8) in Draßburg¹² (sl. 1: 9) je osnova ročaja ravna, pri slednjem je mesto ulivanja je na hrbtu. Depoiji so sočasni, datirani so v horizont Kurd oz. stopnjo Suseni oz. Ha A 1. Tudi ti srpi so večji od srpov iz mlajših depojev - njihova višina se giblje od 11,4 do 13 cm, širina ročaja pa od 2,7 do 2,8 cm. Podatki o težah niso znani.

Na osnovi zgoraj povedanega, predlagam datacijo srpa iz Velikega Bukovca v mlajšo žarnogrobiščno dobo (Ha B1) oz. v depojski horizont Hajdúböszörmény (= horizont Miljana).

RAZPROSTRANJENOST

Na karti razprostranjenosti (sl. 2) so obravnavani srpi razširjeni praktično po celi Panonski kotlini. Pomenljiva je koncentracija mlajših depojev, ki vsebujejo manjše srpe s trikotno izrezano osnovo (Nádudvar-Halomzug, Polgár-Folyás-Szilmege, Tiszakarád II) v srednjem Potisju, ki kaže na poreklo srpa iz Velikega Bukovca.

ZAHVALE

Darku Periši se zahvaljujem za prve informacije o srpu, Marini Šimek za detajlne podatke, Ljerki Šimunić za dovoljenje za objavo, Dragici Knific Lunder za risbo srpa in Dragu Valohu za pripravo slik.

between 7.8 and 10 cm; the width of the handles measure between 1.8 and 2.3 cm. According to its dimensions, the Veliki Bukovec sickle is more similar to the later examples. The weight datum is only known for the sickle from Bingula-Divoš hoard - 219 g;⁹ it is more than twice heavier than sickle from Veliki Bukovec (97 g).

The sickle from the Márok¹⁰ (fig. 1: 7) hoard also have this same type of handle and back ribs, a low split central rib and a casting hole on the outgrowth; however, the handle base is concave. The sickles from the Uioara de Sus¹¹ (fig. 1: 8) and Draßburg¹² (fig. 1: 9) hoards have handle bases that are straight. The casting point of the Draßburg sickle is on its back. These hoards are all contemporary with each other, dated to the Kurd horizon or the Suseni level or Ha A1. These sickles, with the exception of the example from the Uioara de Sus hoard, are also larger than the sickles from the later hoards - their heights measure between more than 11.4 and 13 cm, and the handle widths measure between 2.7 and 2.8 cm. The weight data are not known.

On the basis of above-said I suggest a dating of the sickle from Veliki Bukovec to the late bronze age Hajdúböszörmény horizon (= Miljana horizon).

DISTRIBUTION

The distribution map (fig. 2) incorporates all sickles distributed practically throughout the entire Pannonian basin. The concentration of later hoards in the central Tisa region (Nádudvar-Halomzug, Polgár-Folyás-Szilmege, Tiszakarád II), with smaller sickles having triangular cut out bases, is also significant and indicates the origin of the sickle from Veliki Bukovec.

Translation: Rachel Novšak

⁹ Vasić 1994, 33.

¹⁰ Mozsolics 1985, 146 ss, t. 90-95.

¹¹ Petrescu-Dîmbovița 1978, 132 ss, t. 160E-209A.

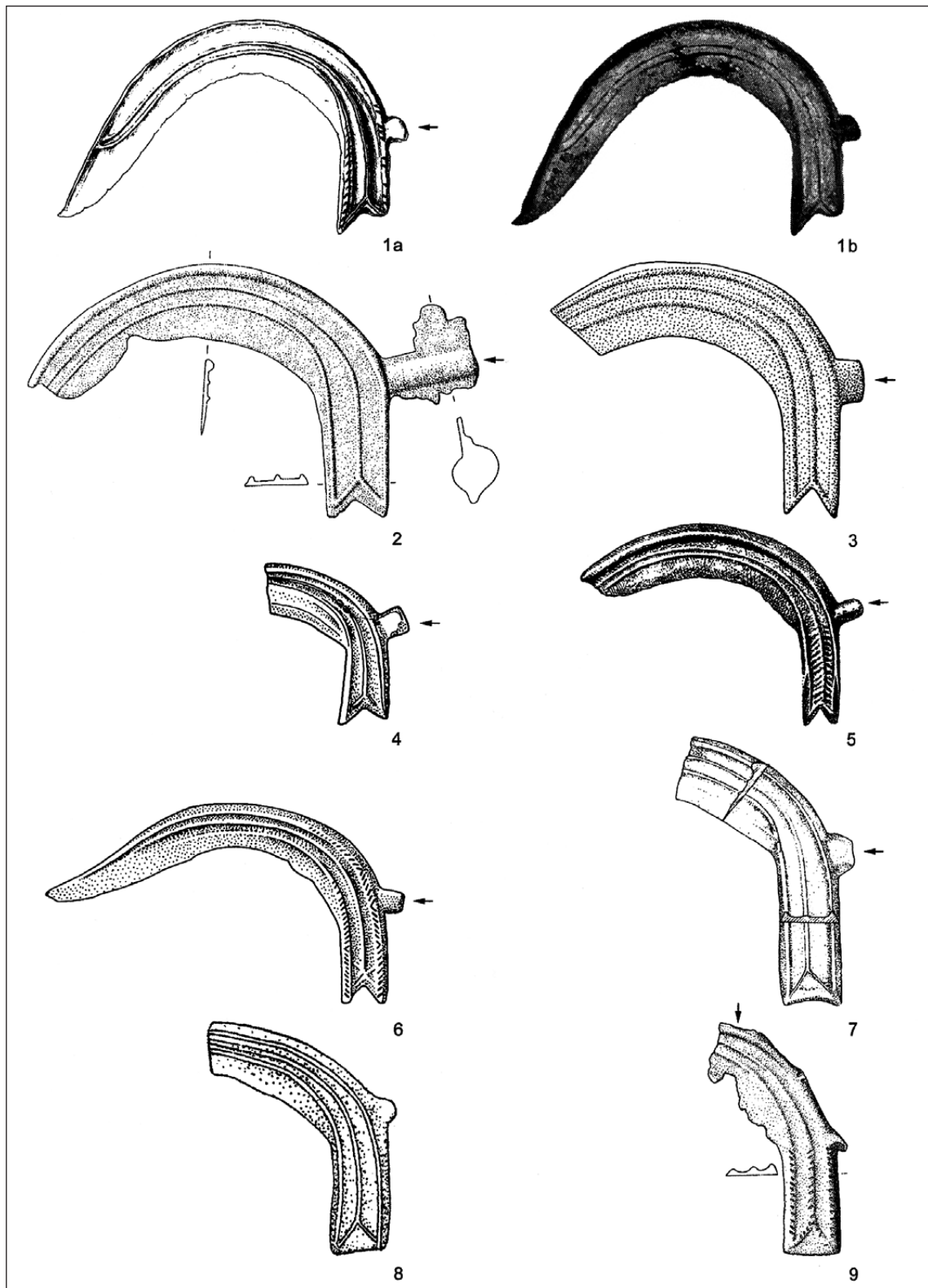
¹² Pittioni 1954, 411, sl. 285, 286.

⁹ Vasić 1994, 33.

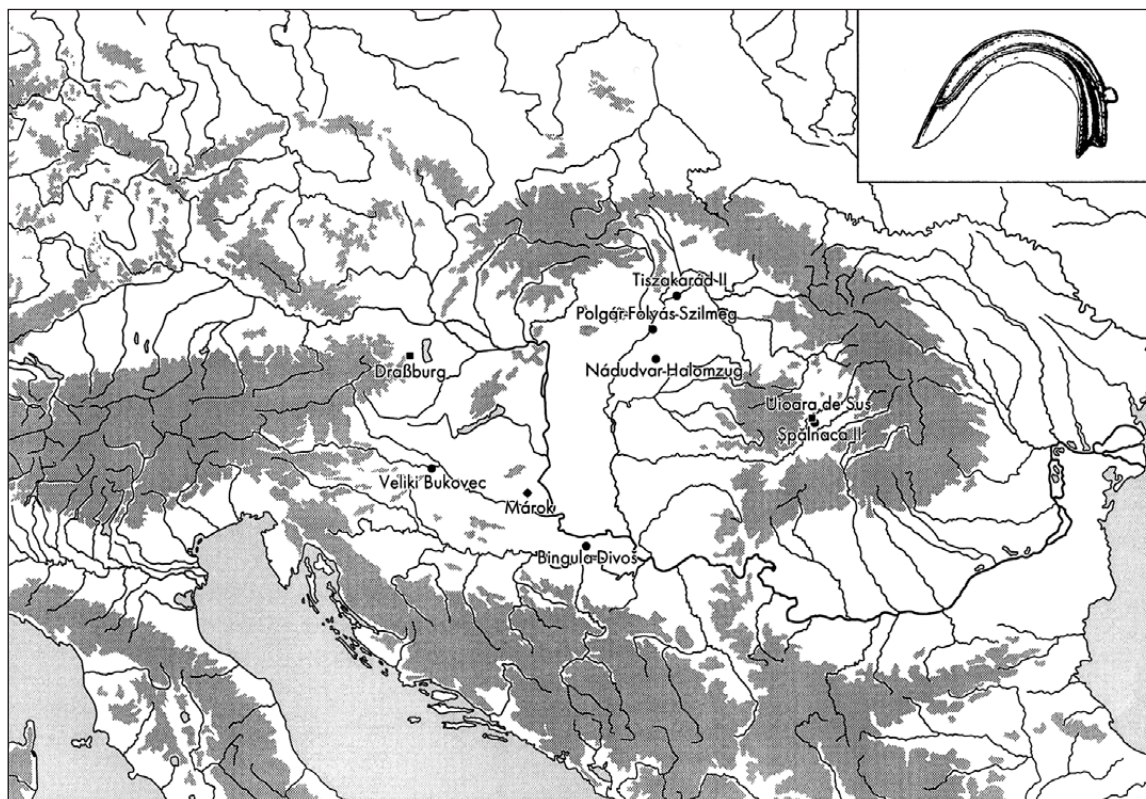
¹⁰ Mozsolics 1985, 146 ss, t. 90-95.

¹¹ Petrescu-Dîmbovița 1978, 132 ss, t. 160E-209A.

¹² Pittioni 1954, 411, sl. 285, 286.

Slika / Figure 1: 1a, b Veliki Bukovec (fotografija / photograph: Arhiv Gradskog muzeja Varaždin; foto / photo: Davor Putar), 2 Bingula-Divoš (po / after Vasić 1994, t. 16: 206), 3 Špálnaca II (po / after Petrescu-Dîmbovita 1978, t. 146: 232), 4 Nádudvar-Halomzug (po / after Mozsolics 2000, t. 57: 20), 5 Polgár-Folyás-Szilmege (po / after Mozsolics 1967, U 16/2: 19), 6 Tiszakarád II (po / after Mozsolics 2000, t. 108: 1); 7 Márok (po / after Mozsolics 1985, t. 94: 3), 8 Uioara de Sus (po / after Petrescu-Dîmbovita 1977, t. 236: 8), 9 Draßburg (po / after Primas 1986, t. 31: 537). M. / Scale = 1:3.

Slika / Figure 2: Karta razprostranjenosti / Distribution map. ● trikotno izrezana osnova ročaja / triangularly cut out handle base, ◆ vbočena osnova ročaja / concave handle base, ■ ravna osnova ročaja / straight handle base.

LITERATURA

- GARAŠANIN, M. 1983, Ostave perioda polja sa urnama u jugoistočnoj Panoniji i sjevernoj Srbiji. - V: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 4, 685 ss, Sarajevo.
- MOZSOLICS, A. 1967, *Spätbronzezeitliche Depotfunde aus Ungarn*. - Inventaria Archaeologica. Ungarn 2, U 9 - U 18 und Einzelfund.
- MOZSOLICS, A. 1985, *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely*. - Budapest.
- MOZSOLICS, A. 2000, *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte Hajdúböszörmény, Románd und Bükkzentlászló*. - *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 17.
- PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M. 1977, *Depozitele de bronzuri din România*. - *Biblioteca de arheologie* 30.
- PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M. 1978, *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*. - *Prähistorische Bronzefunde* 18/1.
- PITTIONI, R. 1954, *Urgeschichte des österreichischen Raumes*. - Wien.
- PRIMAS, M. 1986, *Die Sichel in Mitteleuropa 1. (Österreich, Schweiz, Süddeutschland)*. - *Prähistorische Bronzefunde* 18/2.
- VASIĆ, R. 1994, *Die Sichel im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo und Mazedonien)*. - *Prähistorische Bronzefunde* 18/5.
- VINSKI-GASPARINI, K. 1973, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*. - Monografije 1.
- ZSIGMOND, R. 1888, *Az ispánlaki bronzlelet*. - *Archaeologiai értesítő* 8, 10 ss.